FLORICA DIMITRESCU

ASPECTE DIN BIOGRAFIA UNOR CUVINTE RECENTE ÎN LIMBA ROMÂNĂ: *PAPARAZZO, TSUNAMI*

Pentru colega şi prietena mea
Gabriela Pană-Dindelegan, la aniversară!

„J'aime à la folie les mots, leur aspect, leur son, leur impermanence, leur constance" (Marina Tsvetaeva).

Trebuie să încep cu o mărturisire: de când, din primii doi ani de facultate, neuitaţii mei profesori Alexandru Rosetti, Iorgu Iordan şi Jacques Byck mi-au călăuzit paşii spre lingvistică, am fost atrasă de viaţa cuvintelor, de – cum bine scria acum aproape 100 de ani, în 1908, poeta Marina Tsvetaeva – „nepermanenţa sau de constanţa" lor. La seminarii, cea mai mare bucurie era să zăbovesc asupra vocabulelor din textul de interpretat, să încerc să le urmăresc „traseul" din punctul de vedere al originii şi al existenţei lor ulterioare, mai lungi sau mai scurte. Nu m-a părăsit această dorinţă nici după ce, în 1975, s-au transformat în cenuşă, într-un incendiu izbucnit la sediul Academiei Române – după o muncă asiduă de 10 ani a unui colectiv de 14 persoane – cele circa un milion de fişe gata repartizate pe cuvinte pentru *Dicţionarul limbii române din sec. al XVI-lea* pe care îl gândisem şi-l propusesem spre elaborare de la începutul anilor '60...

Preocupată de aproape cinci decenii nu numai de istoria cuvintelor vechi în română, ci şi de cealaltă extremă, de soarta lexemelor noi, prezente de (relativ) puţină vreme în limba română, am început să strâng material pentru alcătuirea unui *Dicţionar de cuvinte recente* (DCR) care, mai norocos decât cel al limbii vechi, a văzut lumina tiparului şi a cunoscut două ediţii. Dacă prima ediţie (1982) cuprindea 3 743 de cuvinte şi expresii, cea de a doua (1997) a crescut cu un număr de 1 885 de termeni şi de sintagme noi, pentru a nu mai aminti de consemnarea a numeroase noutăţi semantice. Oricine a consultat DCR ştie că fiecare „articol" conţine o scurtă „biografie" a cuvântului respectiv, cuprinzând – pe bază de minimum două citate – date despre vechimea cuvântului, semnificaţia lui, regimul gramatical, domeniul specific, etimologie etc. Cum „recolta" de inovaţii lexicale de după 1996 (când am dat la tipar ediţia a doua) a devenit substanţială, pregătesc acum ediţia a treia, care, fireşte, va include noutăţile din ultimii 10 ani şi, în plus, o serie de date recente

DACOROMANIA, serie nouă, IX – X, 2004 – 2005, Cluj-Napoca, p. 163-172

despre vocabulele etc. existente în edițiile precedente. Termenii din titlul articolului de față aparțin categoriei a doua: *tsunami* se află în DCR încă din ediția I, iar *paparazzo* apare în ediția a II-a, dar fişierul cu aceste cuvinte s-a îmbogățit în ultima vreme cu o serie de aspecte noi, unele examinate în articolul *Viața cuvintelor,* unde, pe de o parte, se cerceta prin ce elemente lingvistice se diferențiază cei doi termeni:

– o r i g i n e a:

a) *paparazzo* este un cuvânt de sorginte italiană, iar *tsunami* este un termen exotic, japonez;

b) primul are la bază un nume propriu, iar al doilea s-a născut din „unirea" a două substantive comune din limba japoneză: *tsu* „port" şi *nami* „val" (vezi JDC);

– c â m p u l s e m a n t i c:

paparazzo aparține limbajului fotografilor, iar *tsunami* terminologiei strict ştiințifice, a geologiei;

– p r i m e l e lor î n r e g i s t r ă r i

apar la distanță de aproape 50 de ani: *paparazzo* este foarte „tânăr", având prima atestare în franceză în 1960 – în PR, un an mai târziu (şi aceasta este o curiozitate!) în italiană, în DELI şi în DLI, în 1961, apoi în BD, pentru engleză, în 1969, sau în DEA, în 1970, pentru spaniolă. Toate acestea în raport cu *tsunami,* care a fost cunoscut mai întâi în 1915, după acelaşi admirabil dicționar care este PR, extrem de atent la capitolul „datări". În alte limbi, atestarea este tardivă: în spaniolă în 1959, în DEA, în italiană, în 1961, în DELI. Evident că, în stadiul actual al cercetării, interesează destul de puțin de când acesta datează în limba sa de bază, japoneza, noi fiind interesați de prezența lui *tsunami* ca n e o l o g i s m într-o limbă de mare circulație, de la care a fost împrumutat în diverse alte idiomuri.

Pe de altă parte, se urmărea care sunt acele e l e m e n t e c o m u n e care justifică tratarea lor în acelaşi articol. Printre acestea am insistat în lucrarea amintită asupra împrejurării că, la un anumit moment dat, ambele, pur şi simplu, au „izbucnit" în limba noastră, au devenit repede cunoscute datorită unor circumstanțe recente speciale (de altfel, aceleaşi circumstanțe au avut aceleaşi urmări lingvistice şi în multe alte limbi). Este vorba, în ambele cazuri, de întâmplări dureroase care nu au putut lăsa indiferent pe nimeni: *paparazzo* s-a răspândit începând cu seara zilei de 30 august 1997, când şi-a pierdut viața prințesa Diana, într-un accident de maşină în pasajul subteran Alma din Paris şi a existat ipoteza (infirmată de anchetele la fața locului) că totul s-a petrecut din cauza unor fotografi de tipul *paparazzi* care o urmăreau pe ea şi pe logodnicul ei, Dodi Al Fayed, cu scopul de „a prinde" pe peliculă câteva cadre intime (vezi Dimitrescu, *Elemente italieneşti,* în *Drumul* II, p. 132). *Tsunami* a devenit unanim cunoscut din ziua de 26 decembrie 2004, când valurile uriaşe, provocate de un seism submarin, au devastat coastele Asiei şi au provocat moartea şi rănirea a sute de mii de oameni.

În *Viața cuvintelor* m-am oprit cu precădere asupra unor aspecte referitoare la e t i m o l o g i a şi la îmbogățirea pe p l a n u l s e m a n t i c a celor două cuvinte: de ex., *tsunami*, din cercul său, la origine, restrâns la limbajul sectorial

geologic, şi-a lărgit sfera trecând la alte domenii, cum ar fi economia, comerţul, politica etc. (vezi Dimitrescu, *Elemente japoneze,* în *Drumul* II, p. 160-161; mai multe alte situaţii sunt prezentate în articolul citat la începutul acestui paragraf).

În paginile următoare vom continua investigaţiile legate de b i o g r a f i a celor două cuvinte, concentrându-ne asupra altor aspecte sau adăugând la cele deja discutate elemente noi.

Paparazzo

a) În DCR am detaliat o r i g i n e a acestui cuvânt, la început un nume propriu, (Coriolano) Paparazzo, un personaj din romanul *By the Ionian Sea* de George Gissing (1901), tradus de Margherita Guidacci sub titlul *Sulla riva dello Ionio* (1957). Marelui regizor Federico Fellini, care tocmai citise cartea în perioada de pregătire a filmului *La dolce vita,* i-a plăcut sonoritatea numelui *Paparazzo* şi l-a denumit astfel, în film, pe unul dintre fotografii care o urmăreau pe eroina interpretată de Anita Ekberg. Tipul de fotograf-reporter obraznic, indiscret, avid de picanterii din viaţa unor personaje celebre, gata să facă „din ţânţar armăsar", a ajuns, foarte repede după ce a început să ruleze filmul, să fie numit *paparazzo*. Dar această etimologie, în care se face trecerea de la un nume propriu la unul comun, întâlnită în cele mai noi dicţionare ale limbii italiene (DELI, DLI), nu a fost singura luată în discuţie în privinţa lexemului *paparazzo.* S-au propus şi alte variante etimologice, cele mai multe discutate în revista italiană „Lingua nostra" în anii 1961 – 1968. De exemplu, s-a luat în consideraţie o formă dialectală, din Abruzzi, care denumeşte o moluscă preferată în meniurile italieneşti (şi nu numai), *vongola,* ale cărei valve se deschid şi se închid similar unor mişcări ale aparatului fotografic. S-a discutat şi despre posibilitatea de a se fi alcătuit un cuvânt compus pe baza substantivelor *pappa(taci)* „un tip de ţânţar" şi *razzo* „rachetă", „rază de lumină" (DELI, s.v.). Aceste propuneri etimologice şi altele asemănătoare au rămas însă la stadiul de ipoteză, nefiind reţinute de specialişti. Explicaţia dată în dicţionarele citate mai sus însă a fost confirmată chiar de actorul care l-a interpretat pe insolentul fotograf din filmul lui Fellini. Acesta a dat un interviu – prilejuit de nefericitul accident evocat mai înainte –, pe care am avut ocazia să-l urmăresc la unul dintre canalele televiziunile franceze, în seara zilei de 1 septembrie 1997, din care rezulta foarte clar că Fellini a fost cel care a ales acest nume bizar pentru personajul fotografului.

b) *Paparazzo* pune în limba română – ca şi în alte limbi – unele probleme de natură m o r f o l o g i c ă. În limba italiană, cuvântul acesta are la singular forma menţionată, dar, din cauză că, în diferite contexte, s-a manifestat în special sub forma de plural (în general era vorba de mai mulţi fotografi-reporteri care se insinuau în viaţa privată a unor personaje celebre fără a le cere consimţământul), la aceasta adăugându-se şi ignorarea – în diverse limbi – a formei de singular din italiană (*paparazzo)*, de multe ori a fost considerată, în mod incult, ca singular forma de plural, *paparazzi*. În acest fel, substantivul în cauză a intrat, în română, în

categoria cuvintelor cu singularul egal cu pluralul terminat în *-i* de tipul *holtei, retevei* etc. (vezi alte cazuri de acelaşi tip în DI). Referitor şi la alte limbi romanice, este de observat că în PR 2006 acest termen este înregistrat sub forma de singular *paparazzo* şi de plural *paparazzi,* dar, la sfârşitul articolului, se menţionează că ar fi bine ca pluralul să se scrie *paparazzis*, cu o dublă marcare a pluralului, cea de origine italiană cu *-i,* la care s-a adăugat cea franceză cu *-s*! (ceea ce nu se întâmplă de exemplu în spaniolă, unde este respectat sg. *paparazzo,* cu pl. *paparazzi,* vezi DEA, s.v.). În schimb, în L 2006 şi în Lit. 2006, pluralul recomandat este *paparazzi*. De remarcat însă că şi în franceză, nu de puţine ori, în scris şi, mai ales, în limba comună, apare la singular (un) *paparazzi* (ca şi la alte cuvinte de sorginte italiană, precum *un tramesini* „un sandvici în formă de triunghi", sau *un panini* „un sandvici de formă lunguiaţă", cu *-i* pentru *-o* la singular, pentru plural; în acest al doilea caz, PR 2006 indică două forme: *panini*, ca în italiană, şi *paninis*, exact ca la *paparazzis*!). Din păcate, şi în română ne întâmpină la singular forma *paparazzi,* de cele mai multe ori în limba vorbită, dar, mai puţin frecvent, chiar şi în limba scrisă: „Nu sunt un *paparazzi*" G. 8 X 2005, p. 9. În schimb, destul de rar se întâlneşte în limba noastră forma de sg. corectă *paparazzo*: „Înarmat cu un puternic teleobiectiv, fotograful Dario Orlandi, probabil un *paparazzo* ca mulţi alţii, l-a zărit pe marele actor [Gérard Depardieu] într-o companie plăcută şi... a tras cadre după cadre" Tg 22, 2005, p.8. Vezi şi numele filmului lui N. Mărgineanu, „Fantasticul *paparazzo*" (1999). De altfel, în română există un număr relativ mare de substantive de diferite origini terminate în *-o*, mai de mult înregistrate în limba noastră. Unele datează încă de la jumătatea sec. al XIX-lea – de ex. am înregistrat substantivul *guano* la 1848, în ziarul lui C. A. Rosetti, „Pruncul Român" –, iar altele sunt mai recente; ele aparţin categoriei *singularia tantum* sau prezintă forme diverse de plural: *cacao, bolero, canto, esperanto, radio, auto, cazino, lumbago* (pentru alte exemple, vezi DI). În cazul nostru, sg. *paparazzo*, cu pl. *paparazzi,* este integrat în clasa unui alt cuvânt, tot de origine italiană, mai de mult introdus în limba română, *piccolo/piccoli* (dar, la feminin, se întâlneşte forma adaptată *picoliţă*).

Tsunami

Acest termen, spre deosebire de *paparazzo*, nu pune nici un fel de probleme morfologice, fiind perfect adaptat la sistemul românesc. *Tsunami* a intrat în categoria numelor de tipul *un tei/doi tei*, cu forme flexibile: „Pe 1 aprilie se va declanşa un *tsunami* al preţurilor mărite la gaze, benzină sau curent" Adev. 12 II 2005, p. 1; „Negocierile cu FMI dezlănţuie *tsunamiul* preţurilor" Adev. 10 II 2005, p. 1; „Un meci galactic pentru victimele *tsunamiului*" Adev.w. 139, 2005, p. 11.

Ca scriere s-a impus şi în română forma cu *ts-, tsunami;* aceasta este transcrierea, din 1927, a cuvântului respectiv din japoneză (DHLFr), deşi, foarte rar, mai apare în limba noastră scris cu *tz-* (deci *tzunami*) la iniţială, ca în:

„[Ceauşescu] se compară cu ciuma, cu *tzunami*, cu explozia vulcanului Krakatoa" Rlit 5, 2006, p. 3.

Tsunami pune unele probleme referitoare la î n c a d r a r e a sa într-o anumită s f e r ă s e m a n t i c ă din interiorul ştiinţelor. Consultarea mai multor dicţionare, de specialitate strictă sau de limbă, demonstrează o diversitate de interpretări ale domeniului căruia i se ataşează acest termen clar marcat ştiinţific, cel puţin în sensul originar, de bază.

Astfel, în DLI, *tsunami* este considerat că aparţine domeniului g e o f i z i c i i, în Lit. 2006 este socotit un termen specific m e t e o r o l o g i e i, iar în DHLFr şi în PR 2006 este menţionat că se înglobează în limbajul sectorial al g e o g r a f i e i. Nici în dicţionarele româneşti, chiar şi în cele de specialitate unde este consemnat din anii '60 şi '70, sferele semantice ale termenului *tsunami* nu coincid în privinţa vocabulei discutate. Astfel, în D Min. *tsunami* este trecut în categoria termenilor g e o l o g i e i, în DG, ai g e o m o r f o l o g i e i. În limba română prima atestare într-un dicţionar de limbă cu citate datează tocmai din 1975, în ediţia I a DCR-ului (1982), unde *tsunami* este socotit a aparţine terminologiei ştiinţifice a g e o l o g i e i. Este adevărat că în română *tsunami* figurează cu câţiva ani mai devreme, din 1978, în DN 3, dar acest dicţionar nu conţine contexte. De observat însă că aici, în definiţie, intră, în mod eronat, o precizare de natură g e o g r a f i c ă restrictivă: „[tsunami] devastează coastele Oceanului Pacific". Şi în dicţionarul limbii italiene N Z apare o limitare geografică, dar prezentată ceva mai „larg": „Val cauzat de un cutremur submarin frecvent pe coastele Japoniei şi în alte regiuni ale Oceanului Pacific". De menţionat că în italiană şi în spaniolă există un termen caracteristic pentru cutremurele din adâncul oceanelor, *maremoto,* cuvânt foarte transparent etimologic, format după modelul lui *terremoto.*

În ceea ce ne priveşte, aşa cum afirmam mai sus, am considerat în DCR că *tsunami* este un termen ce aparţine g e o l o g i e i şi nu credem că în definiţie ar avea ce căuta vreun fel de restricţie geografică, odată ce este un fenomen care se poate întâmpla oriunde izbucneşte un cutremur în adâncul mărilor sau al oceanelor: este ştiut, astfel, că *tsunami* s-a manifestat în mai multe părţi ale globului, de ex. în Europa, în Marea Mediterană, chiar dacă la început a fost identificat în Asia (probabil că aici apare mai frecvent), unde i s-a dat un nume, având etimonul japonez. Dicţionarele care îl menţionează mai de mult în română – DN 3, DCR, DCR 2 –, ca şi cele ale unor limbi străine, specifică acelaşi sens: „valuri uriaşe, flux puternic şi brusc provocat de cutremur...", semnificaţie care provine din japoneză, unde acest termen a fost alcătuit pe baza celor două substantive comune pomenite mai sus: *tsu* „port" şi *nami* „val(uri) („valuri care invadează portul"). O figură aparte pe plan semantic face L în diferite ediţii, printre care şi ultima, datată 2006, în care definiţia pare a nu fi chiar conformă cu realitatea, odată ce se consideră că unda oceanică respectivă este „superficială". În fapt, valurile respective provin din adânc, generate de cutremure, erupţii submarine, falii etc., sunt gigantice (de 20-30 de m) şi, prin urmare, extrem de puternice.

În *Viața cuvintelor* am arătat, pe bază de citate din presă, că, fiind extrem de des folosit în cursul anului 2005, după nenorocirea de la 26 decembrie 2004, substantivul *tsunami* – cunoscut până atunci doar specialiștilor români și, cel puțin din 1975, prezent și în presă – nu numai că a început să circule și ca a d j e c t i v (în „Dezastrul *tsunami*" Ev z. 4 I 2005, p. 7, „Valurile *tsunami*" Adev. 15 IV 2005, p. 12, „Generația *tsunami*" Rl 6 I 2005, p. 8), dar, în plus, și-a lărgit valențele prin dobândirea unor noi accepții, de ex.: „Mare supărare, nenorocire", „barieră, piedică", „vârf, record", „dezlănțuire excesivă, catastrofală a naturii, răsturnare de situație" etc. Aici, apropo de „generația *tsunami*", ar trebui semnalat faptul – care, este adevărat, nu s-a petrecut la noi – că, cel puțin într-un caz, *tsunami* a trecut de la calitatea de cuvânt comun la aceea de nume propriu: un copilaș căruia nu i se cunoștea numele, orfan din cauza dispariției părinților în timp ce bântuia *tsumami*, – a fost numit astfel... Aceasta ne duce cu gândul la un alt termen de origine japoneză, *Hiroșima*, de data aceasta un nume propriu devenit un nume comun, cu două accepții: una strict tehnică, mai puțin cunoscută: „O «*hiroșimă*» este egală cu o capacitate de distrugere echivalentă cu cea abătută asupra Hiroșimei" Sc. 16 VIII 1975, p. 8, și alta mai răspândită, cel puțin în limba noastră: „distrugere totală a unui oraș, a unui cartier prin voința și mâna omului": „Centrul Bucureștiului a devenit o adevărată *hiroșimă* în ultimii ani ai lui Ceaușescu" (vezi Dimitrescu, *Drumul*, II, p. 171; vezi și numele capitolului *Hiroșima,* referitor la cartierul central din București, în curs de demolare în anii '80, din romanul *Danubius* de Claudio Magris, 1986 (tradus în română la Editura „Univers", în 1994), după care s-a creat, în interiorul limbii române, din *Ceau*(șescu) și (Hiro)*șima*, denumirea *Ceaușima* (vezi „22" 36/2000, p. 2, în Dimitrescu, *Drumul*, II, p. 170; cf. și Avram, *Compuse*, p. 27)

Cred că nu este inutil să mă opresc puțin asupra felului cum sunt reflectați termenii din titlu în principalele noastre dicționare de limbă, DLR și DEX. Dacă este normal ca *paparazzo* să nu fie înregistrat în DLR din cauză că fascicula care ar fi fost firesc să-l conțină, *P – păzui,* a apărut în relativ îndepărtatul an 1972, ne putem pune întrebarea, justificată, de ce la litera *T* (ieșită de sub tipar în 1983) nu este consemnat *tsunami*. Ne-am fi așteptat măcar să figureze, scris cu *ț* (în loc de *ts,* cu cuvenita trimitere la *t),* în fascicula cu această literă apărută destul de târziu, în 1994. De adăugat că nici în DEX 2, din 1996, nu figurează cele două cuvinte care ne-au reținut atenția aici, dintre care măcar *tsunami*, ca termen științific, ar fi avut drept de cetate. Într-un fel, rușinea a spălat-o DOOM, în care apare însă numai unul dintre cuvintele discutate acum, și anume *paparazzo*, foarte corect redactat.

De ce rămânem atât de mult în urma evoluției reale a vocabularului nostru este o enigmă care ar trebui să înceteze. Nu am obosit – de mulți ani și de multe ori, pe cale orală sau în scris – de a propune elaborarea a n u a l ă a unei liste sau a unui „registru" (ceea ce în lingvistica germană poartă numele *Wortregister*), care să cuprindă inovații lexico-semantice și care poate deveni un fel de pepinieră, din care, cândva, unele să treacă în DEX sau în DLR (dicționarul nostru „tezaur" – cu atâtea lacune, chiar și în fasciculele cele mai recente), dar, din păcate, ecouri nu am

avut… Poate că viitorul pe care îl vor trăi cei azi tineri va aduce şi împlinirea acestei dorinţe, cred, legitime. Pe vremea adolescenţei generaţiei mele (la începutul anilor ’40 ai secolului trecut), academicianul Ion Simionescu (cine îşi mai aduce aminte de el? din familia sa mult mai cunoscută este, până în zilele noastre, fiica sa, Sanda Marin, autoarea unei apreciate – şi azi – *Cărţi de bucate* des reeditate) publica o serie de lucrări a căror apariţie o urmăream, cu entuziasmul şi curiozitatea vârstei, la parterul imens al celei mai mari librării de pe atunci din Bucureşti, „Cartea Românească”, din nefericire distrusă de bombardamentele din 1944. Aici ne aducea tata, pe mine şi pe fratele meu, şi ne cumpăra – pe lângă tot ce apărea din impresionanta serie a volumelor lui Jules Verne – cărţi semnate de I. Simionescu. Astfel erau *Tinere, cunoaşte-ţi patria; Tinere, cunoaşte-ţi munţii* etc., scrise plăcut, tocmai bune să deschidă pofta elevilor de a afla câte ceva în plus faţă de ce se cerea prin programa primelor clase de liceu. Ce-ar fi ca acum să apară o serie pentru adolescenţi şi tineri pusă sub titlul generic *Tinere, cunoaşte-ţi limba,* cu mai multe subdiviziuni: *Tinere, cunoaşte-ţi gramatica; Tinere, cunoaşte-ţi vocabularul* etc.? Scrise atractiv, dar fără a se face rabat cunoştinţelor ştiinţifice, poate că asemenea cărţi ar putea contribui la educaţia celor ce ne vor urma... Dar, întorcându-mă la oile noastre, mă întreb cum ne-am putea alinia la celelalte limbi ale Europei, care au atât dicţionare istorice, începând cu primele lor texte, precum şi dicţionare cu ultimele noutăţi ce apar a n u a l, în timp ce nouă ne lipsesc ambele? Mai trebuie amintit că şi mari dicţionare precum *Larousse* sau *Le Petit Robert* îşi primenesc în fiecare an conţinutul şi-l pun la punct cu noutăţile din toate domeniile? Sigur, aceasta, din punct de vedere financiar, ar însemna un anumit efort la noi, deşi „listele” de care aminteam nu cred că ar costa mai mult î n t r - u n a n decât u n s i n g u r n u m ă r din numeroasele reviste cu coperte colorate şi lucioase, care se răsfaţă la orice chioşc de ziare, lună de lună sau chiar săptămână de săptămână…. Dar... *quod licet Jovi non licet bovi*….

Dacă ne referim la problema d a t ă r i i cât este posibil de corecte a prezenţei termenilor recenţi în română, trebuie să-mi fac un aspru reproş pentru prima atestare a cuvântului *paparazzo*. Aşa cum reiese din DCR 2, acest termen a fost „prins” în dicţionarul citat extrem de tardiv, de-abia în 1993, deşi m-am confruntat cu el cu peste 30 de ani mai înainte... Dar trebuie să mărturisesc că am făcut greşeala de a nu-l fi înregistrat în 1960, când l-am întâlnit în paginile celei mai deschise reviste din epocă, „Secolul 20”, unde era cuprins într-un articol despre celebrul film al lui Fellini. De ce nu l-am consemnat? Explicaţiile nu echivalează cu o justificare, dar, în acea perioadă istorică, în care asupra ţării noastre se abătuse cea mai cumplită „variantă” a comunismului, un fotograf de la noi nu ar fi putut avea nici îndrăzneala şi, mai ales, nici „materialul uman” care să-i permită să fotografieze ceea ce putea lua în cadru un *paparazzo* în alte părţi ale lumii. Pornind de la această realitate, am considerat că un astfel de cuvânt nu îşi putea găsi locul într-un dicţionar românesc. În plus, eram constrânsă şi de principiul autoimpus în redactarea DCR, care cerea să nu fie înregistrate decât

cuvintele întâlnite minimum de 2 ori, ceea ce – după cunoştinţa mea, care poate m-a înşelat – nu s-a întâmplat în anii ’60 cu *paparazzo.* Dar viaţa a arătat, după mulţi ani, că am comis o eroare.... Drept urmare, cred că î n r e g i s t r a r e a, dacă este posibil, a t u t u r o r c u v i n t e l o r n o i, chiar sub beneficiu de inventar, este o necesitate, pentru că nimeni nu ştie azi ce poate interveni mâine în viaţa unui cuvânt considerat la un moment dat ca efemer sau cunoscut într-un cerc prea restrâns pentru a merita să intre într-un dicţionar general. Un exemplu din zilele acestea (ianuarie–februarie 2006), pentru a rămâne în „atmosfera” japoneză a cuvântului *tsunami* – dar într-un registru realmente plăcut, cel al cinematografiei –, îl poate constitui seria (de fapt „avalanşa”) de cuvinte de origine japoneză întâlnite în ziua de 31 I 2006 în ziarul „Gândul”, p. 7. Aici se discuta despre filmele *Metropolis* şi *Tokio Godfathers* – realizate de cel mai important producător japonez de filme de animaţie, Masao Maruyama – care au rulat în februarie a.c. la Cinemateca Română din Bucureşti, poate şi în alte oraşe din ţara noastră. Evident că astăzi este prematur să ne pronunţăm despre „viabilitatea” şi, cu atât mai puţin, despre răspândirea sau „vitalitatea” lor în română, cu excepţia, credem, a termenului *manga,* care a început deja să se implanteze în limba noastră ca termen tehnic cinematografic, dar şi în limba comună, printre adolescenţii care urmăresc acest gen de film (vezi citatul de mai jos, cu opinia autorului articolului din G.; vezi şi un alt citat recent, care poate dovedi că termenul *manga* a început să circule la noi: „*Manga*, un fenomen cinefil” E. 9 II 2006, p. VII, supliment din care aflăm că industria de animaţie japoneză exportă de patru ori mai mult decât industria metalurgică a ţării!; oricum, în L 2000 *manga* este înregistrat în franceză, iar în Enc. în engleză, ca termen de sorginte japoneză, cu sensul „bandă desenată japoneză”). Iată trei fragmente din articolul amintit mai sus din G., toate „doldora” de termeni cu caracter tehnic-cinematografic: „Puştii de şcoală sunt înnebuniţi după «manga». Ce e aia *manga*? Dacă traduci literal din japoneză, rezultă «imagini întâmplătoare» [referitoare la *filmele de desene animate* n.n.]”. „Dezvoltat până la stadiul de fenomen de masă, *manga* cunoaşte o mulţime de clasificări: după gen, există «*gekiga*» (filme dramatice), «*mecha*» (cele cu roboţi uriaşi), «*dojinshi*» (cele realizate neoficial, de fanii genului), «*mahosho*» (cele cu eroine magice), ba chiar şi «*shojo-ai*» şi «*shonen-ai*» (poveşti de dragoste cu lesbiene, respectiv homosexuali)”. „După categoriile de public, *mango* se împarte în «*josei*» (sau «*redikomi*») – adresat femeilor, «*seinen*» – destinatarii sunt bărbaţii, «*kodomo*» (pentru copii), «*shpjo*» şi «*shonen*» (se adresează adolescentelor, respectiv adolescenţilor)”. Pentru a nu avea „remuşcări” mai târziu (cum s-a întâmplat cu datarea termenului *paparazzo*!), astfel de cuvinte ar trebui consemnate undeva, *nu* într-un dicţionar de limbă propriu-zis, ci, chiar dacă nu vor avea şansa de a se impune în română, în „liste” ca cele amintite mai sus şi, mai târziu, când se vor „fixa” în limbă, într-un dicţionar tehnic, al terminologiei cinematografice. Cum nici o cercetare ulterioară nu poate înlocui memoria prezentului, presupun că ar trebui înregistrată şi opinia autorului articolului, de care cred că nu se poate face

abstracție: „Poate că unii regretă, încă, poveștile drăgălașe și moralizatoare precum *Cartea junglei*. *Pentru cei ce preferă viitorul,* ***manga*** *face legea”* (subl. mea).

În concluzie, socotesc că nu trebuie „ținut la o parte” nici un cuvânt, sens etc. „nou” în limbă, indiferent dacă este o creație internă sau un împrumut dintr-un idiom străin. Din această perspectivă, *propun să se procedeze la elaborarea* ***anuală*** *a unor „registre de cuvinte”,* cu consemnarea datei de apariție a cuvintelor, cu semnificația rezultată dintr-un context clar etc. Există riscul scontat ca din aceste liste unele cuvinte să rămână la stadiul de *hapax legomenon*, dar desigur că uneori se vor desprinde dintre ele unele lexeme care, cu timpul, vor căpăta o anumită pondere și vor avea o anumită circulație în aspecte speciale ale limbii (științific, argou, jargon, tehnic – precum termenii cinematografici mai sus citați din limba japoneză – etc.), iar altele vor fi propulsate spre limba comună și vor dobândi dreptul de a figura în dicționarele generale ale limbii române.

„Viața” cuvintelor, adică traiectoria lor, este la fel de imprevizibilă ca și viața – cum se spune, „ca un roman” – a oamenilor, uneori extrem de sinuoasă, cu urcușuri și cu coborâșuri, cu unele treceri bruște, poate chiar spectaculoase – cum se poate constata din analiza întreprinsă asupra termenilor *paparazzo* și *tsunami* atât în *Viața cuvintelor,* cât și în rândurile de față.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SURSE

Adev. = „Adevărul”, ziar, București, după 1990.

Adev. w = „Adevărul de weekend”, supliment al ziarului „Adevărul”, București, din 2004.

Avram, *Compuse* = Mioara Avram, *Compuse de tip semantic în presa actuală,* în StUBB, Philologia, XLII,1977, nr. 4.

BD = Clarence L. Barnhart, Sol Steinmetz, Robert K. Barnhart, *The Barnhart Dictionary of new English since 1963*, Bronxville, New York, Evanston, San Francisco, London, 1972.

DCR = Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*, București, 1982.

DCR 2 = Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*, ed. a II-a, București, 1997.

DEA = Manuel Seca, Olimpia Andres, Gabino Ramos, *Diccionario del espanol actual*, Madrid, 1999.

DELI = Manlio Cortelazzo, Paolo Zolli, *Dizionario etimologico della lingua italiana,* ed. a II-a, îngrijită de Manlio Cortelazzo și Michele A. Cortelazzo, Bologna, 1999.

DEX 2 = *Dicționar explicativ al limbii române*, ediția a doua, București, 1996.

DG = V. Băcăuanu, I. Dionisă, I. Hîrjoabă, *Dicționar geomorfologic*, București, 1974.

DHLFr = *Dictionnaire historique de la langue française.* Sous la direction de Alain Rey, Paris, 2000.

DI = *Dicționar invers*, București, 1954.

Dimitrescu, *Drumul* = Florica Dimitrescu, *Drumul neîntrerupt al limbii române*, vol. I, II, Cluj-Napoca, 2003, 2004.

Dimitrescu, *Elemente japonezre*	= Florica Dimitrescu, *Elemente japoneze recente în limba română* în *Drumul*, vol.II.
Dimitrescu, *Viața cuvintelor*	= Florica Dimitrescu, *Din viața cuvintelor recente în limba română,* în *Volumul Catedrei de Limba română din Universitatea București*, București, 2006.
DLI	= Tullio Di Mauro, *Il dizionario della lingua italiana*, Milano, 2000.
DLR	= *Dicționarul limbii române*, București.
D Min.	= *Dicționar poliglot de mine, geologie și petrol extracție*. Coordonator: prof. dr. ing. Popa Aron, București, 1964.
DN 3	= Fl. Marcu, C. Maneca, *Dicționar de neologisme*, ed. a III-a, București, 1978.
DOOM 2	= *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ed. a II-a, București, 2005.
E.	= *Ecart*, supliment al ziarului „Economistul”, București, după 1990.
Enc.	= *Encarta World English Dictionary*, London, Bloomsbury, 2006.
Ev z.	= *Evenimentul zilei*, ziar, București, după 1990.
G.	= „Gândul”, București, după 2005.
JDC	= Louis Frédéric, *Le japon. Dictionnaire et civilisation*, Paris, 1996.
L 2001, 2006	= *Larousse*, Paris, 2000, 2005.
LGG	= *Lexicon de geologie, geografie, mine, petrol*, coord. conf. ing. N. Mihăilescu, București, 1975.
Lit. 2006	= *Littré*, Paris, 2006.
N Z	= Nicola Zingarelli, *Il Nuovo Zingarelli*. *Vocabolario della lingua italiana*, undicesimmma edizione a cura di Miro Dogliotti e Luigi Rossiello, Bologna, 1990.
PR 2003, 2006	= *Le Petit Robert*, Paris, 2002, 2005.
Rl	= „România liberă”, ziar, București, înainte și după 1990.
Rlit	= „România literară”, revistă, București, după 1990.
Sc.	= *Scânteia*, ziar, București, înainte de 1990.
Zafiu, *Împrumuturile*	= Rodica Zafiu, *Împrumuturile în DOOM 2* în Rlit., 22. 06. 2005.
Tg	= „Telegândul”, supliment al ziarului „Gândul”, București, din 2004.
„22”	= „22”, revistă, București, după 1990.

Universitatea din București
Facultatea de Litere
str. Edgar Quinet 1–5